

tur γ . 40: Si moechatus quis fuerit cum uxore alterius, et adulterium perpetraverit cum conjugate proximi sui.

R. Aliqui per alterum dicunt intelligi quemcumque hominem, per proximum vero amicum et fratrem, id est Israelitam. Sed hi ineptam faciunt sententiam (inquit Estius) utpote cuius posterius membrum jam continetur in priori: proinde dicendum est, quod in cit. textu, more hebraeo, ejusdem sit repetitio et inculcatio sermonis, ut discamus per proximum intelligi omnem hominem.

Observavit hoc S. P. Aug. Q. 73 in Levit., ubi ita scribit: Quae est ista locutio, ut cum dixisset de viro, hoc idem repetierit de proximo, cum sit consequens, ut nullo magis ab uxore proximi abstinendum sit, si ab uxore cujuslibet viri abstinendum est?... an forte ista repetitio tanquam exponit quod prius dictum sit, ut ideo intelligat homo, quantum malum sit adulterare uxorem viri: quia si hoc fecerit, uxorem proximi adulterat? Quam rationem disputative sibi propositam approbans, subjungit S. Doctor: Proximus est enim omnis homo homini.

Nec refert quod praemittat S. P. Hic aliquid (Scriptura) distare voluit inter quemlibet virum et proximum, quamvis multis locis proximum pro omni homine ponat: quia videtur tantum velle, quod aliquid intersit in modo loquendi, non in re; quatenus non tam clare relucet injuria adulterii, dum nominatur simpliciter uxor alterius, quam si nominetur uxor proximi. Deinde illa tantum disputative dicit, et expositionem statim datam approbat.

P. 3 qua poena plecteretur adulterium in V. Lege.

R. Plectebatur morte: nam γ . cit. addit Scriptura: Morte moriantur et moechus et adultera. Quamvis autem nec hic, neque Deut. XXII, 22, clare exprimat quo mortis genere tates plectendi sint, poena tamen lapidationis adulteris decreta videtur. Ita censent Jansenius, Marius, A. Lapide, et passim alii. Atque hoc est quod Joan. VIII, 5, de muliere in adulterio deprehensa Judaei dicunt Christo: In lege Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare. Idem colligitur ex Ezechiel cap. XVI, 58, collato cum γ . 40: nam in priori dicit: Lapidabunt te lapidibus. Nota est etiam historia Susannae, quam falso adulterii accusatam lapidare volebant.

P. 4, quomodo hic γ . 18 coeunti cum menstruata decernatur poena mortis, cum supra cap. XV, 24, non jubeatur nisi purificatio.

R. Ad hanc apparentem contradictionem dicendum videtur, quod lex, quae fertur cap. XV, respiciat duos casus: 1. Si vir ignorans mulierem esse menstruatam, illam accedat, manebit immundus septem diebus: mulier autem cum non possit ignorare se esse menstruatam, occidetur; 2. et magis proprie, lex, quae praescribitur cap. XV, tantum respicit casus occultos, et ad judicium civile non delatos. Item quando ille, qui hoc fecerat, judicis civilis notitiam praeveniens, se ipsum, tanquam poenitens facti, accusabat apud sacerdotes, sufficiebat ei purificatio. In hoc autem

cap. XX, agitur de facto publico; et ad tribunal politicum seu forum externum deducto. Patet hoc inde, quod nullae leges, quae praescribunt poenas infligendas, agant de casibus occultis: contra naturam enim est se ipsum accusare criminis morte plectendi; e contra vero leges omnes, quae agunt de observantiis legalibus et immunditiis contrahendis, comprehendunt etiam casus occultos.

P. 5. quomodo intelligendum sit quod dicitur γ . 20: Absque liberis morientur. Item γ . 21: Absque liberis erunt.

R. Menochius, Jansenius, et A. Lapide id exponunt hoc modo: Illi incestuosi non permittentur in hoc scelere permanere, donec liberos habere possint, sed occiduntur.

Dicunt praeterea illi auctores, S. P. Aug. Q. 76 in Levit. docere, quod ille textus significet, liberos, ex tali copula natos, non habendos tanquam veros ipsorum liberos, sed tanquam alienos et spurios. Atamen S. D. id non assertive resolvit, sed tantum disputative proponit; ut liquet ex ejus verbis quae sunt haec: Quid est, sine filiis morientur: cum filii ex hujusmodi conjunctionibus et ante nati sint, hodieque nascantur? AN HOC INTELLIGENDUM EST lege Dei constitutum ut quicumque ex eis nati fuerint, non deputentur filii; id est nullo parentibus jure succedant? Caeterum expositionem, quam S. P. proponit, omnibus aliis praefertur Radolphus et Cajetanus, eamque veriore appellat Lorinus, et confirmat ex quodam scholio graeco, in quo ita legitur: Non reputabitur semen ejus in filios.

Si quis interim velit sustinere expositionem Menochii et aliorum, tenebitur eam aliquo modo limitare, scilicet quod tales quidem occiderentur, si tamen crimen innotescebat ante animationem foetus; nam hominatus divinae omnino repugnare videtur, quod tales voluisset occidi post foetum animatum.

CAPUT XXI.

Prohibentur sacerdotes lugere mortuum vel funeri interesse, nisi primorum consanguineorum: pontifex nec patrem quidem vel matrem lugere poterat; nec etiam in uxorem ducere nisi virginem et nobilem: cavetur quoque ne sacerdotes masculas seu vitia corporis habeant.

QUESTIO I. — QUOMODO PROHIBEAUT CONTAMINARI PONTIFEX EX INGRESSU AD MORTUUM PATREM, CUM NON VIDEATUR POTUISSE ESSE PONTIFEX NISI ILLO MORTUO.

Vers. 11: Ad omnem mortuum (pontifex) non ingreditur omnino. Super patre quoque suo et matre non contaminabitur. Difficultatem habet, inquit Marius, quod pontifex prohibeatur ingredi ad patrem mortuum, cum nemo esset pontifex quandiu pater ejus viveret. Jansenius hac quaestione sibi proposita, ita scribit: Respondet Aug. Q. 83 in Levit. statim a morte patris pontificem consecrari solitum, nempe cadavere nondum sepulto. Et quasi ipse responsionem magis congruam, Augustino ignotam, proprio

studio reperisset, ita pergit: sed adde, quidquid sit de illa consecratione, multos casus contingere potuisse, quibus filius fieret pontifex, non pater etiam vivens, ut v. g. propter deformitatem vel impotentiam patris. Item propter translationem sacerdotii ex una familia ad aliam, ut contigit in Juda Machabæo. Ita Jansenius.

Sed hanc solutionem non sibi vindicasset, sed Aug. qui eam advenit, rectius attribuisset auctor ille. Ita enim scribit S. D. lib. II Rectact. cap. LV: Dixi propter hoc necesse fuisse, nondum sepulto patre, statim post ejus mortem filium ejus constitui, qui succederet patri, propter etiam continuationis incensum (sive thymiana) quod bis in die necesse erat offerri, qui sacerdos super mortem nondum sepulti patris prohibetur intrare. Atque hæc sua verba penitus examinans, ita pergit: Sed parum attendi potuisse hoc præcipi magis propter illos, qui futuri erant summi sacerdotes non patribus summis sacerdotibus succedentes, sed tamen ex eis, id est ex posteris Aaron, si forte summus sacerdos filios non haberet, aut ita reprobos, ut nullus eorum patri deberet succedere.

In sententia tamen S. P. alia difficultas occurrit de qua ita subjungit Q. præcit. in Levit. Quamquam et illa quaestio de ægritudine summi sacerdotis manet, si moriturum necesse erat diebus aliquibus ægrotare, nisi forte hoc ita solvatur, ut dicatur non solere summos sacerdotes nisi subito mori, non præcedente ægritudine, sicut de ipso Aaron Scriptura testatur. Num. XX, 27.

Quamquam revera Scriptura referat, non solum Aaronem, sed etiam quosdam alios pontifices, ut Heli ejusque filium Phinees subito obiisse, id tamen non refert de omnibus, nec videntur sine sufficienti fundamento talia miracula posse adstrui. Item, ut dictum est cap. XXX Exod. Q. I, in resp. ad obj. IV, narrat Josephus lib. XVII Antiq. cap. 8, quod summus sacerdos Matthias, nocte præcedente festum Expiationis, passus fuerit pollutionem in somnio, ideoque non potuerit illo die ministrare, et in ejus locum suffectus fuerit cognatus ejus Josephus. Si ergo pontifex pati potuerit pollutionem, et sic a ministerio suo impediri; quidni et potuit ægrotare?

Quare censeo retractationem S. P. Aug. etiam ad posteriora esse extendendam; ac consequenter dicendum esse, quod etiam vivente summo sacerdote, filius ejus aut alius consecraretur pontifex, ut ægrotantis, aut aliter impediti summi sacerdotis vices suppleret. Sic Phinees filius Heli functus est summo sacerdotio vivente patre; ut testatur Josephus lib. V Antiq. cap. 11. Quod autem retractatio S. P. ad posteriora saltem simplicite se extendat;

Prob. I. Quia S. P. loco supra cit. ex lib. I, Retract. docet, præceptum de non ingrediendo ad mortuum patrem, esse datum propter eos qui postea futuri erant pontifices, non patribus summis sacerdotibus succedentes: atqui juxta S. P. certum est quod postea plures simul fuerint pontifices; ergo, etc.

Prob. II. Qui principium, ex quo aliqua difficultas S. S. XXVI.

sequitur, ita retractat, ut jam difficultas non amplius maneat, etiam implicite retractat responsionem ad illam difficultatem datam, quandoquidem sublata difficultate, non amplius ad eam responderi debeat: atqui S. P. omnino retractavit principium, ex quo sequebatur illa difficultas de ægritudine summi sacerdotis; ergo, etc.

Prob. min. Quia principium, ex quo in ipsius et nostra sententia difficultas illa de ægritudine summi sacerdotis sequebatur, erat hoc, quod tunc judicaret, propterea præceptum de non ingrediendo ad mortuum patrem esse datum, quia nempe statim post mortem patris propter continuationis incensum debebat filius ejus consecrari pontifex: atqui hoc principium omnino retractat, ut patet ex ejus verbis supra cit; ergo, etc. His adde quod S. doctor absolute non voluerit nec docuerit pontifices non solere nisi subito mori; quandoquidem id non dicat nisi dubitanter, ut patet ex γ nisi forte hoc ita solvatur.

Itaque ad difficultatem illam de ægritudine summi sacerdotis (dum scilicet tantum unus erat) putamus dandam esse responsionem, quam allegavimus Q. II, in cap. XXX Exod. scilicet quod si illa ægritudo nimis diu duraret, filius ejus, aut alius consecraretur pontifex, ut loco ægrotantis summi sacerdotis incensum poneret, aliasque functiones pontificales perageret: si vero illa ægritudo paucis diebus durabat, tunc aliquibus diebus intermitteretur incensum: nam quod illud, etiam juxta S. P. propter aliquod impedimentum aliquibus videatur potuisse omitti, liquet ex iis quae habet Q. 82 in Levit. quaeque citavimus c. XXX Exod. Q. II, in respons. ad obj. IV.

QUESTIO II. — AN PONTIFEX ET SACERDOTES AARONICI ADSTRACTI FUERINT, AD DUCENDAS UXORES DE SOLA TRIBU LEVI.

Quoad pontificem Deus statuit, γ . 15: Virginem ducet uxorem, ob honestatem et dignitatem summi sacerdotii: non enim decuisset ab alio vitiatam et cognitam ducere. Unde statim additur γ . 14: Viduam autem et repudiatam, et sordidam atque meretricem non accipiet. Non viduam, quia talium mores, per virorum consuetudinem subinde corrumpuntur, et minus ductiles sunt quam mores virginum, ad omnem pietatem et honestatem familiae pontificali congruentem.

Sed puellam de populo suo, id est de populo Israelitico; falluntur proinde qui putant non potuisse duci, nisi de genere sacerdotali. Quare

R. et dico: Nec pontifices, nec sacerdotes adstricti fuerunt ad ducendas solas filias leviticas.

Prob. Quia Joiada sanctus pontifex uxorem duxit Josabeth de tribu Juda, filiam regis Joram, ut clare dicitur II Paral. XXII, 11: poterat ergo pontifex ex alia tribu quam levitica, dummodo ex illustri familia uxorem accipere, ut pariter testatur Josephus, lib. IX Antiq., cap. 7: quamquam Philo apud A. Lapide tradat pontificem non potuisse ducere uxorem nisi sacerdotalis generis: sed hoc non liquet ex lege divina, imo contrarium insinuant historiae sacrae.

Dices: Mox sequitur: Ne commisceat stirpem generis sui. (Dix-huit.)

ris sui vulgo gentis suae; ergo per *et* populo suo non intelligitur totus populus israeliticus, sed solus leviticus.

Confirm. quia populus aliarum tribuum vocatur respectu levitarum *alienigena* vel *externus*. Dicitur enim Num. III, 10: *Externus qui ad ministrandum accesserit, morietur*. Ubi per *et* *externus* intelligitur omnis qui non est de tribu Levi, dicente S. P. Aug., Q. 5 in Num.: *Alienigena qui tetigerit morietur, volens intelligi eos qui non essent de tribu Levi*. Ergo dum dicitur *de populo suo*, intelligi debet de sua tribu.

R. Neg. conseq. quia *et* gentis suae non opponitur directe *et* populo suo; sed tantum per hoc significatur quod non posset ducere plebeiam, ne scilicet stirpem sacerdotalem ad vulgum gentis suae, id est, ad plebeiorum matrimonia deprimeret. Sensus igitur est: Non accipiat uxorem de communi vulgo, sed nobilem. Unde et LXX vertunt: *Non profanabit semen suum in populo suo*; tum ob dignitatem sacerdotalem, tum ut pontifex reges, principes, quibuscumque affinitate jungitur, tanto liberius et melius cultum Dei et veram religionem edoceat, tum quia nobilium educatio solet esse magis ingenua.

Ad confirm. pariter nego conseq. Quod enim ibi *externus* accipitur pro eo qui non est de tribu Levi, satis aliunde patet, quia pluribus in locis clare et expresse praecipitur ne quis ad ministrandum accedat praeter solos levitas. Nihil autem tale habetur respectu ducendarum uxorum; imo contrarium patet ex dictis.

Inst. Ergo non plus prohibetur sacerdotibus quam aliis.

R. Neg. illat., nam praeterquam quod uxor sacerdotalis deberet habere condiciones hic praescriptas, non poterat pontifex accipere gentilem ad iudaismum conversam, sed tantum filiam de populo suo: alii tamen Israelitae, qui non erant de tribu Levi, talem proselytam ducere poterant. Sic Booz duxit Ruth moabitidem, etc.

Alii interim inferiores sacerdotes, licet non possent ducere scortum, vile prostibulum aut repudiatam a marito suo, ut dicitur *et* 7; ducere tamen poterant viduam et ignobilem, dummodo hebraea esset et de stirpe israelitica.

CAPUT XXII.

Conditiones munditiae sacerdotalis praescribuntur, ut ex oblati comedere liceat: decernitur quinam praeter sacerdotes sanctificatis vesci possint. Tum describuntur vitia seu maculae, quibus victimae carere debent.

QUESTIO UNICA. — QUINAM POTUERINT VESCI CARNIBUS SANCTIFICATIS, QUAE EX HOSTIA PACIFICA CEDEBANT IN PARTEM SACERDOTIS.

Vers. 3. *Omnis homo qui accesserit de stirpe vestra ad ea quae consecrata sunt, in quo est immunditia* (quae hic explicatur *et* 4, scilicet si sit leprosus, semine pollutus, si tetigerit mortuum vel reptile, si comederit morticinum), *peribit coram Domino*. S. P. Aug.,

Q. 85 in Levit., dicit: *Ablata est omnis dubitatio, neminem sacerdotum vel summorum vel secundorum debuisse accedere ad sancta, si immunditia in ipso esset.*

et 10. *Omnis alienigena non comedet de sanctificatis*, id est, de carnibus Deo consecratis, quae ex hostia pacifica cedebant in partem sacerdotis. Et in hoc differerebant haec partes ab aliis, etiam ejusdem victimae, partibus quae cedebant laicis offerentibus, quod ad partes laicorum absumendas adhiberi posset quilibet hebraeus, dummodo esset mundus: ad partes vero quae sacerdoti cedebant, v. g., ad armum dexterum et pectusculum, solus sacerdos et omnes domestici ejus poterant adhiberi. Hinc alienigena non poterat ex eis comedere.

Alienigena hic vocatur qui non erat de genere sacerdotali, etiamsi esset iudaeus vel levita. Alibi tamen alienigena sumitur latius pro illo qui non erat israelita, ut III Reg., XI, ubi dicitur quod rex Salomon adamaverit mulieres alienigenas. Aliquando etiam sumitur pro omnibus illis qui non erant de tribu Levi: et sic sumitur Num. I, 51, ubi dicitur solos levitas posse erigere et deponere tabernaculum, et omnem externum qui accesserit occidendum. Unde differentia hujus significationis colligenda est ex textu.

Quia tamen contingere poterat ut alienigena fieret stabiliter de familia domestica sacerdotis: hinc *et* 11 permittitur ut servus, quem sacerdos emerit, scilicet tanquam mancipium perpetuum, sicuti et vernaculus domus ejus, id est qui ex mancipio in domo ejus natus fuit, possit comedere ex sanctificatis. *Inquilinus* autem, id est qui in eadem sacerdotis domo, seu in ejusdem domus parte aliqua, tanquam in conducto habitat, sed aliam familiam constituit; item *mercenarius* seu qui ad tempus operas suas elocat sacerdoti, non vescuntur ex eis. *et* 10.

Filia sacerdotis juxta *et* 12 et 13 poterat comedere de sanctificatis, tamdiu quam erat pars familiae, innupta scilicet, vel etiam post mortem mariti, vel per repudium reversa sine liberis.

P. an uxores sacerdotum etiam possent de sanctificatis manducare.

R. affirmative, aequae ac filiae: nam 1. uxores sacerdotum vel erant de familia sacerdotum, vel non; si erant de familia sacerdotum, semper manebant in familia sacerdotis, scilicet patris vel mariti: si autem essent ductae ex alia familia, fiebant per suum maritum de familia sacerdotis. Unde sicut dum filia sacerdotis exibat ex familia sacerdotum, nubendo viro non sacerdoti, non poterat comedere de sanctificatis, ita similiter quando filia non sacerdotis nubebat sacerdoti, atque sic fiebat de ejus familia, poterat de sanctificatis comedere.

2. Servus et vernaculus poterant comedere: atqui uxor plus quam illi erat de familia sacerdotum, nam vir et uxor una caro sunt; ergo.

3. Quia videretur irrationabile quod vir et uxor diversas mensas et cibos haberent, cum omnia sint inter ipsos communia.

Dices 1. Cap. X, 14, dicitur Aarone, de pectusculo et armo dextero: *Edetis in loco mundissimo, tu et filii tui et filiae tuae*. Atqui uxores nec filii, nec filiae sunt; ergo sicuti per illum textum, quamvis quoad litteram affirmativum excluduntur omnes non sacerdotes, ita similiter videntur exclusae uxores.

R. Neg. conseq.; nam quamvis ibi non fiat mentio nisi de filiis et filiabus, certum tamen est quod non excludantur servi vel vernaculi: ergo a fortiori non excluditur uxor.

Inst. De servis et vernaculis fit expressa mentio hoc cap. *et* 11: atqui tamen nulla fit de uxore, ergo.

R. Expressam fieri mentionem de servis et vernaculis; quia si facta fuisset mentio de uxoribus et nulla de servis, manebat dubium an hi comedere possent: sed postquam dictum est quod filiae et servi comedere possint, nullum potest superesse dubium de uxore.

Dices 2. Si uxor potuisset comedere, deberet ostendi quandonam; nam de filia sacerdotis exprimitur quandonam possit, quandonam non possit.

R. De filia id exprimi, quia aliquando non erat de familia sacerdotis, quando nempe nubebat non sacerdoti: et aliquando iterum fiebat de familia, scilicet quando viro defuncto, vel ab ipso repudiata et non habens liberos, ad patrem revertebatur. Hoc autem non ita fieri poterat in uxore. Si tamen illa, vel marito sacerdote mortuo, vel ab illo repudiata, nupsisset non sacerdoti, non licebat ei similiter comedere.

CAPUT XXIII.

Praemissis quibusdam de celebratione sabbati, alia adhuc sex festa, eorumque ritus et solennitates assignantur: scilicet 1, pascha seu festum azymorum; 2, pentecoste; 3, festum tubarum; 4, expiationis; 5, tabernaculorum; 6, cætus seu collectae.

QUESTIO I. — QUOT FESTA HABUERINT JUDEI, ET QUAE INTER ILLA DIFFERENTIA.

Vers. 2: *Hæ sunt feriæ Domini*, id est festa divino cultui dedicanda, quibus feriandum est, et vacandum ab opere servili. Dicuntur autem *feriæ Domini* juxta Abulensem, quia ab ipso Domino instituta sunt: fuerunt enim a Judæis illis sex festis statim enumeratis addita quatuor alia; scilicet 1, festum sortium in memoriam liberationis per Esther factæ, 14 mensis Adar celebrandum, Esther IX, 17.

2. Festum eucænorum, seu purgationis templi, quae facta est sub Juda Machabæo, I Machab. IV, 49; quod festum honoravit Christus, Joan. X, 22.

3. Recepti divinitus ignis sacri, II Machab. I, 18.

4. Festum ob cæsum Nicanorem, I Mach. VII, 49.

Porro omnibus illis festis prohibita erant opera servilia. Aliquam tamen habebant differentiam festa a Deo instituta: nam in omnibus festis, excepto sabbato et festo Expiationis, licitum erat parare cibos, coquere, accendere ignem, etc. Nam Exod. XII, 16 dicitur: *Nihil operis facietis in eis, exceptis his quae ad vescendum pertinent*. Et hic ubi agit de illis festis,

semper dicit: *Omne opus servile non facietis in eis*: ubi vero agit de sabbato, scilicet hic *et* 5, dicit: *Omne opus non facietis in eo*. Et de festo Expiationis *et* 31: *Nihil ergo operis facietis in eo*. Adeoque plura erant prohibita in sabbato et festo Expiationis, quam aliis festis.

Unde in sabbato non solum prohibetur omne opus servile sed etiam multa opera libera, ut cibum parare, ignem accendere, etc.; dicitur enim Exod. XXXV, 2: *Sex diebus facietis opus: septimus erit vobis sanctus, sabbatum et requies Domini: qui fecerit opus in eo, occidetur*. *et* 5: *Non succendatis ignem in omnibus habitaculis vestris*. Ideoque cibos pro sabbato debebant preparare pridie: unde dies præcedens sabbatum vocabatur græce *paraseve*, id est dies præparatorius.

Circa hoc præceptum de nullo opere in sabbato faciendo, refert Lorinus hoc esse in catalogo hebræo præceptum negativum 65; cujus prohibitionem Judæi extendunt ad sequentia: Ne quid fiat, quod spectat ad acquisitionem panis aut vestis; non intrandum vestito in aquam, ne vestem madefactam debeat extergere et siccare. Non esse licitum legere ad lucernam, nisi duo simul legant: non debere pecus emitti ad pastum cum nola, ne foro videatur exponi. Non licere edere ovum eadem die a gallina editum; et his similia plurima, quae ex superstitione sua observantia ipsi addiderunt.

Cæterum ex S. Scriptura colligitur, Judæis licitum fuisse diebus sabbati: 1. bellum defensivum, I Machab. cap. II.

2. Adaquare pecora et jumenta, Lucae XIII, 15, ubi Christus dicit: *Hypocritæ, unusquisque vestrum sabbato non solvit bovem suum aut asinum a præsepio, et ducit adaquare?*

3. Si jumenta in locum periculosum incidissent, licebat extrahere, dicente Christo Lucae XIV, 5: *Cujus vestrum asinus aut bos in puteum cadet, et non continuo extrahet illum die sabbati?*

4. Ex illis duobus locis colligitur, ipsis licitum fuisse hominem infirmum curare, adeoque medicinas et alia ad id necessaria parare. Item vellere spicas ad famem sedandam, quando alii cibi in promptu non erant, Matth. XII. Alia autem similia in sabbato fieri licebat, et generaliter omne opus necessarium ac quodlibet, quo omisso, magna rerum perditio esset, inquit Abulensis. Hinc etiam communiter admittunt omnes, quod ad calefaciendum se, aut lumen præbendum non esset prohibitum ignem succendere in sabbato. Hoc ultimum quidem negant nonnulli Rabbini apud A. Lapide; sed hi nimis religiosi, vel potius superstitiosi videntur.

QUESTIO II. — QUO DIE JUDEI CELEBRAVERINT FESTUM AZMORUM, OBTULERINT MANIPULUM SPICARUM, ET QUOMODO COMPUTAVERINT FESTUM PENTECOSTES.

Primum ex festis hic institutis est Paschæ, tanquam ad initium anni sacri statim occurrens, de quo dicitur *et* 5: *Mense primo, quartadecima die mensis ad vesperam, Phase Domini est*. Tunc enim, sole ad

occasum declinante, occidebatur seu immolabatur agnus, assabatur etiam et comedebatur post occasum solis, nocte jam incipiente. Unde tempus immolationis pertinebat ad lunam 14, quam clauderat.

ŷ. 6: *Et decima quinta die hujus solemnitas Azymorum Domini est.* Solemnitas igitur Azymorum incipiebat a die decima quinta, et durabat per septem dies, qui proinde paschales dicebantur: non erant tamen omnes proprie festi, sed solus primus et septimus. Unde de primo dicitur ŷ. 7: *Primus erit vobis celeberrimus sanctusque.* De ultimo dicitur ŷ. 8: *Septimus erit celebrior et sanctior,* scilicet quam illi quinque dies qui præcesserant.

Porro debebant Judæi azyma comedere ab illo præcise tempore, quo comedebant pascha, adeoque ad vesperam diei decimæ quartæ. Cæterum de hoc latius et ex professo agetur in Evangelia, quando discutietur questio de ultimo Christi Paschate.

Dices: Deut. XVI tantum præscribuntur sex dies Azymorum: dicitur enim ibidem ŷ. 8: *Sex diebus comedes azyma.* Ergo non erant septem.

R. Neg. ant. Nam eodem cap. ŷ. 4 clare habetur: *Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis septem diebus.* Quod igitur ibidem ŷ. 8 præscribantur sex dies Azymorum, propterea est, quia isto versu excluditur septimus dies: non quasi illo die licuisset comedere fermentum; sed quia de eo mox statuitur aliquid particulare, scilicet quod esset collecta Domini; et quod in eo non liceret facere opus, sicuti in quinque antecedentibus.

ŷ. 10: *Cum ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis.* Hinc patet, has leges ceremoniales, et hæc festa non obligasse eos, nec ab ipsis servata fuisse tempore peregrinationis in deserto; ideoque forte magis defectu eorum quæ ad legis observantiam requirebantur, quam ex natura rei: nam etiam illo tempore sabbatum fuit omnino observatum.

Et messueritis segetem, seu metere inceperitis (unde Deut. XVI, 9 dicitur: *Die qua falcem in segetem miseris,* feretis manipulos spicarum primitias messis vestræ ad sacerdotem. Pagninus vertit homer primitiarum: sed LXX hic etiam manipulum vertunt; et vox hebræa homer etiam manipulum significat.

Hic manipulus, qui nomine totius populi offerebatur teste Josepho lib. III Antiq. cap. 10) e vicinia regionis jerichtoninæ fere meti solebat, ubi circiter quindecim diebus ante maturescunt segetes, quam vel in agro jerosolymitano, vel alio terræ Judææ tractu. Addit Josephus, ex hordeacea messe, quæ citius maturescit, manipulum solere desumi.

Qui elevabit fasciculum coram Domino, ut acceptabiles sit pro vobis. Dicit Josephus, quod manipulus ille non offerretur ad altare, una cum spicis et paleis; sed, ut ait, siccabatur primum, deinde pilo tondebatur, mox furfurum excretionem repurgabatur. Simila autem, seu flos farinæ ad mensuram unius homer, imposito simul thure et oleo, adolebatur Domino.

Altero die sabbati, id est secundo die Azymorum, sive altero die post solemne festum; nam sabbatum

hic non sumitur pro septimo die hebdomadæ, qui proprie sabbatum dicitur; sed accipitur appellative pro festo primæ diei Azymorum, quod hic vocatur sabbatum, quia in eo indicta erat quies seu cessatio ab omni opere servili ob solemnitatem festi. Unde hebraice habetur: *A crastino cessationis seu sabbati,* adeoque dies ille intelligitur semper fuisse decima sexta mensis primi.

ŷ. 15: *Numerabitis ergo ab altero die sabbati* (jam dicto, scilicet a decima sexta die mensis primi) *quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas.* Traditur hic regula investigandi, et collocandi festum Pentecostes, quod Deut. XVI, 10 vocatur festum hebdomadarum.

Itaque ab altero die sabbati, id est Paschatis, et solemnitatis Azymorum, hoc est a secundo die Azymorum inclusive, numerabantur septem hebdomadæ, quæ efficiunt 49 dies.

ŷ. 16: *Usque ad alteram diem impletionis hebdomadæ septimæ, id est quinquaginta dies.* Hoc est usque ad sequentem diem post expletam septimam, ille enim erat quinquagesimus dies, seu festum Pentecostes. Ex hac computandi ratione sequitur evidenter, quod illud festum semper incidit in eundem hebdomadæ diem, in quem incidebat ille dies alter sabbati, seu dies secundus Azymorum.

A qua autem die istæ septem hebdomadæ computarentur, quando secunda dies Azymorum incidebat in sabbatum (sicut contigit eo anno quo mortuus est Christus) satis acriter controverti solet. Hanc autem controversiam nos hic omittimus, quia de ea agemus in Evang., quando tractabimus de ultimo Christi Paschate.

CAPUT XXIV.

Agitur de oleo ad cremandas lucernas, præscribitur quales debeant esse panes Propositionis, et blasphemus jussu Dei lapidatur.

QUESTIO UNICA. — CUR MOYSES BLASPHEMUM NON PUNIERIT, NISI PRIUS OBTEŒTO DIVINO RESPONSO.

Vers. 10: *Ecce autem egressus filius mulieris isærlitidis, quem pepererat de viro ægyptio.* Nam multi Ægyptii egressi fuerant cum Israelitis de Ægypto, ait Tirinus, scilicet qui verum Dei cultum et circumcisionem susceperant, et affinitate illis conjuncti fuerant: siquidem Exod. XII, 58, *Vulgus promiscuum innumerabile cum eis ascendisse dicitur.*

Notat enim Moyses originem istius blasphemii, ut indicet eum, tanquam ex patre saltem aliquando gentili natum, ad blasphemandum Deum Israel fuisse proniorem.

ŷ. 11: *Cumque blasphemasset nomen* (scilicet illud sanctum Dei nomen tetragrammaton JEHOVA) *et maledixisset ei,*

ŷ. 12: *Miserunt eum in carcerem, donec nosset quid juberet Dominus.* Quæri potest, quare Moyses blasphemum hunc non mulctaverit morte per eam legem, quæ præcipit interfici eum qui (supra cap. XX,

9) maledixisset patri suo aut matri, argumento desumpto a fortiori: cum judices si casus incidat non expressus in jure, soleant ex similibus, quid sibi faciendum sit, statuere. Unde

R. et dico: Moyses pro gloria Dei zelatus super hoc scelere puniendo divinum responsum postulavit, quasi tale crimen esset, cui communis pœna non sufficeret.

Attamen Deus ultra lapidationem (quæ erat communis aliorum pœna) nihil exegit, ut daret exemplum omnibus præpositis et principibus, ne proprias injurias, velut graviore vindicent, sed etiam quandam clementiam erga eum, qui adversus eos deliquit, ostendant.

ŷ. 14: *Et ponant omnes qui audierunt manus suas super caput ejus,* tanquam testes blasphemix. Hac ceremonia significant: 1. se affirmare, quod res vere ita accidisset, quod caput istud esset reum et morti obnoxium. 2. Quia peccata impunita redundant in rempublicam dissimulantem, significabant hoc ritu se illud a se remove delictum in illum qui deliquerat, quasi tacite Deum rogantes, ut illum puniendo, pœnam ab ipsis et a republica averteret. Videtur autem hæc ceremonia locum habuisse non solum in blasphemia, sed etiam probabiliter in alio quovis crimine; ut patet ex historia Susannæ, cujus capiti duo senes manus imposuerunt, Daniel, XIII, 54.

CAPUT XXV.

Describitur annus septimus seu sabbaticus, item quinquagesimus seu jubileus.

QUESTIO I. — AN DOMINO FUNDI NON LICUERIT ANNO SABBATICO QUIDQUAM COLLIGERE EX VINEA VEL AGRO.

Circa id quod dicitur ŷ. 4: *Septimo autem anno... agrum non seres, et vineam non putabis,* observat S. P. Aug. Q. 89 in Levit. *Per hoc, quod ait, Non putabis, omnem culturam eo anno (sabbatico) prohibitam debemus accipere; neque enim si putanda non est, aranda est... vel quodlibet aliud, quod ad culturam ejus pertineat, adhibendum. Sed quomodo solet a parte totum intelligi, ita per putationem omnis cultura intelligenda est: et per agrum atque vineam omnne agri genus intelligendum est: neque in oliveto vel quolibet alterius generis agro aliquid operandum est, de quibus tacuit.*

ŷ. 5: *Uvas primitiarum tuarum non colliges.* Id est fructus quos soles tibi primo loco, tanquam dominus fundi, quasi primitias tibi debitas colligere per modum vindemiæ vel messis (priusquam soles permittere alios in vineam tuam ingredi) istos fructus primitiarum per consuetos messorum et vindemiatores anno sabbatico non colliges, ex iis scilicet, quæ sponte illo anno, vel forte ex granis anno præcedente deceduis terra proferet: sed relinques omnia communia, tum tuis, tum aliorum necessitatibus.

In hebræo habetur: *Uvas separationum tuarum.* Unde sunt qui per uvas primitiarum, cum Jansenio, intelligunt eas, ex quibus Deo primitias præparare et offerre solebant.

ŷ. 6: *Sed erunt vobis in cibum, tibi et servo tuo, etc.*

Hinc patet quod, etsi non potuerint a domino fundi anno sabbatico colligi uvæ vel alii fructus, quasi e fundo proprio, potuerint tamen ad cibum et usus domesticos colligi, quasi ex fundo communi, et junctim cum aliis, seu peregrinis, seu jumentis eundem agrum depascentibus. Unde S. P. loco supra cit.: *Satis, inquit, aperuit, nec dominum agri prohibitum vesci eis, quæ non adhibita cultura illo anno sponte nascuntur; sed fructus redigere prohibitum, ut hoc solum caperet, quod statim vescendo consumeret, non quod in usus reponeret.*

Prærogativæ anni sabbatici aliis Scripturæ locis supplentur: nam Deut. XV, 2 mandat fieri debitorum remissio, ibidemque cap. XXXI, 10 statuitur, ut eodem anno in solemnitate tabernaculorum lex prælegatur toti populo.

QUÆSTIO II. — QUOMODO APUD JUDEOS COMPUTARETUR ANNUS JUBILEUS.

Præter annum septimum seu sabbaticum, præscribatur insuper Judæis, post septies septem annos alius annus quietis ac remissionis, nempe jubileus, cujus non tantum eadem erant privilegia, quæ anni sabbatici, sed insuper alia quædam majora.

ŷ. 8: *Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est septies septem, quæ simul faciunt quadraginta novem.* Circa hæc concurrunt duæ difficultates: 1. A quo mense annus sabbaticus et jubileus inchoaretur. Vult Abulensis incepisse a mense Nizan, id est a primo; alii vero dicunt, incepisse a mense Tisri, id est a septimo mense.

2. A quo anno deberent incipere computare septem hebdomadas annorum, an a jubileo præcedente inclusive, an exclusive.

R. et dico 1. Quamvis alia Judæorum festa inciperent a mense Nizan, qui correspondet partim nostro martio et partim aprili, annus tamen sabbaticus et jubileus incipiebat a mense Tisri, qui correspondet partim nostro septembri et partim octobri.

Prob. I. Quia hic ŷ. 9 dicitur: *Et clanges buccina* (scilicet ad annuntiandum annum jubileum) *mense septimo, decima die mensis, propitiationis tempore.* Ergo annus jubileus non inchoabatur a mense Nizan, sed a Tisri. Et sane dies ille decimus mensis septimi aptissime a Deo electus fuit, ut ab illo inchoaretur annus tum jubileus, tum etiam sabbaticus: nam justum erat ut illo die, quo a Deo petebant debitorum suorum seu peccatorum veniam, ipsi pariter remitterent suis fratribus vera æris alieni debita, redderent possessiones, etc.

Prob. II. Si ille annus incepisset a mense Nizan, debuissent duobus annis continuis carere fructibus terræ; nam cum fructibus post mensem Nizan tantum incipiant maturescere, non potuissent illos metere: et cum pariter non possent toto illo anno seminare, iterum non habuissent fructus anno sequenti. At vero cum mense Tisri omnes fructus sint in illa regione maturi et collecti, non carebant fructibus nisi illo sequenti anno, qui erat sabbaticus vel jubileus.